

Reacties Internetconsultatie ontwerpbesluiten Besluit gebruik meststoffen en Besluit Activiteiten leefomgeving

Inhoud

1	Relatie Bgm/Bal (omgevingswet)	3
2	Verschuiven uitrijdperiode vaste strorijke mest	3
2.1	<i>Vragen over maatregel verschuiven uitrijden strorijke mest</i>	3
a)	Tekstueel	3
b)	Definitie strorijke mest	3
2.2	<i>Nut en noodzaak verschuiven uitrijden strorijke mest</i>	3
a)	Relatie met broedseizoen weidevogels	3
b)	Waarom najaar niet meegenomen?	4
c)	Waarom niet hele jaar?	4
3	Verschuiven uitrijdperiode drijfmest of vloeibaar zuiveringsslib	4
3.1	<i>Vragen over maatregel verkorten periode drijfmest</i>	4
a)	Behoud mogelijkheid om in voorjaar melding nog te wijzigen	4
b)	Niet werkbaar in verband met inzaaien vroege teelten	5
c)	Verschuiving voor veenweidegebieden niet mogelijk	5
d)	Meldplicht suikerbieten	5
e)	Uitvoerbaarheid loonwerkers	5
3.2	<i>Vragen over uitzondering ivm vroege teelten</i>	6
a)	Verantwoordelijkheid eigenaar versus loonwerker	6
b)	Invulling meldplicht	6
c)	Meldplicht verhoogt regeldruk	6
d)	Bevoegd gezag onjuist	6
e)	Relatie met private certificering	7
3.3	<i>Nut en noodzaak maatregel verschuiven uitrijden drijfmest</i>	7
a)	Sturen op juiste moment bemesten niet nodig	7
b)	Andere effecten van de verschuiving	7
c)	Alternatieven	8
4	Rotatie rustgewassen	9
4.1	<i>Vragen introductie 1:4</i>	9
a)	Hoe rustgewas toepassen	9
b)	Rustgewas in relatie tot grondruil	9
c)	Rustgewas zonder vaste percelen	9
d)	Toepassing op bedrijf met biologische en gangbare landbouw	10
e)	Meldplicht	10
f)	Effecten bedrijfsleven	10
4.2	<i>Nut en noodzaak 1:4 rotatie</i>	10
a)	Uitzondering biologische landbouw	10
b)	Verhouding met blijvend grasland en beperking vrij grondgebruik	11

- c) Alternatieven11
- 5 Lijst met rustgewassen12**
- 6 Lijst met vroege teelten17**
 - a) Vezelvlas in plaats van wintervlas17
 - b) Rettich, Rammenas en Vroege Pastinaak17
 - c) Minder losse gewassen17
 - d) Bijlagen in een ministeriele regeling18
- 7 Geen betrekking op inhoud besluit.....18**
 - a) Zevende actieprogramma18
 - b) Relatie met maatwerk aanpak20
 - c) Relatie besluit en klimaatverandering21
 - d) Alternatieven21
 - e) Reacties op bufferstroken22
 - f) Reacties op wintergewassen/vanggewassen22
 - g) Overig.....24

Hieronder worden de consultatie reacties besproken. Er zijn 90 reacties ingediend.

1 Relatie Bgm/Bal (omgevingswet)

LTO Nederland maakt zich ten algemene zorgen over de inwerkingtreding van de Omgevingswet. In het IAK staat: "het Besluit gebruik meststoffen zal overgaan in het Besluit activiteiten leefomgeving als op 1 januari 2023 de Omgevingswet in werking treedt". LTO Nederland vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de voorgenomen maatregelen uit het 7e APN als de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt uitgesteld.

Reactie: op het moment dat de Omgevingswet niet in werking treedt op 1 januari 2023 blijft het Besluit gebruik meststoffen van kracht.

2 Verschuiven uitrijdperiode vaste strorijke mest

2.1 Vragen over maatregel verschuiven uitrijden strorijke mest

a) Tekstueel

Bij 3.1.1 wordt geschreven "strorijke mais". Moet daar staan "strorijke mest"?

Reactie: dit klopt en is aangepast in het de toelichting behorende bij het besluit.

b) Definitie strorijke mest

- LTO Nederland vraagt zich af wat de definitie van 'substantiële hoeveelheid stro' is.
- Ook pleit LTO Nederland ervoor om in de definitie van 'vaste mest waarin zichtbaar een substantiële hoeveelheid stro aanwezig is' alle strooiselrijke mest mee te nemen zodat vaste mest met natuurgras, olifantsgras etc. ook onder de regeling valt.

Reactie: de huidige definitie is opgenomen in het Besluit gebruik meststoffen. Vaste strorijke mest is vaste mest waarin zichtbaar een substantiële hoeveelheid stro aanwezig is.

2.2 Nut en noodzaak verschuiven uitrijden strorijke mest

- LTO Nederland, de NMV en de NAV zijn tevreden met het verruimen van de uitrijdperiode.
- Enkele anderen denken dat de aanpassing van strorijke mest weinig effect heeft, omdat de omvang van strorijke mest, zeker in verhouding tot drijfmest, zeer gering is.

Reactie: De maatregel voor het verruimen van de periode voor het uitrijden van vaste strorijke mest uit het zevende actieprogramma is bedoeld om de landbouwsector meer mogelijkheden te bieden om organisch stofrijke mestsoorten te gebruiken. Dit heeft een positief effect op bodemkwaliteit en daarmee de waterkwaliteit.

a) Relatie met broedseizoen weidevogels

Voor vaste strorijke mest is een systeemverandering in het bedrijf nodig. Er is op dit moment geen stikstofarm strorijke mest systeem mogelijk, terwijl dat bij de nieuwe vergunning aanvraag een vereiste is, om deze ontwikkeling te kunnen maken. Daarbij komt dat er geen geld is om deze systeemverandering te doen, de huidige stal is immers nog niet afgeschreven. De beste weidevogelboer heeft ook alleen drijfmest. Hieruit en uit onderzoeken blijkt dat drijfmest niet minder goed is dan vaste strorijke mest als het gaat om de hoeveelheid weidevogels. Het gaat meer om de samenstelling van de mest. Het zou beter zijn als bij de veengronden de bemesting met drijfmest vanaf 1 februari zal kunnen plaatsvinden om zo de vogels niet te verstoren.

Door het verschuiven van de uitrijddatum zal er tijdens het zoeken van een broedplaats door weidevogels bemesting gaan plaatsvinden. Dit zorgt voor verstoring van de weidevogels en daarmee een direct gevaar voor hun voortbestaan. Ook LTO Nederland vraagt zich af in hoeverre bij deze maatregel gekeken is naar de gevolgen voor weiden/of akkervogels.

Reactie: de verwachting is dat de verschuiving voor weidevogels geen probleem zal opleveren omdat de datum waarop grasland bemest mag worden niet verschoven wordt. Voor akkervogels zal de impact op het latere bemestingsmoment in veel gevallen weinig

effect hebben, omdat de zaaidatum niet verschuift. De meeste soorten nestelen van af april, een enkele soort (kievit en scholekster) broeden wel eerder. Daar kan een beperkte impact voorkomen. Echter, veel gewassen waar akkervogels in broeden, vallen in de categorie vroege teelten (bijvoorbeeld de graangewassen), waar een uitzondering voor de bemestingsdatum op gemaakt wordt. Voor gewassen die niet onder de vroege teelten vallen kan een akkerrand uitkomst bieden voor deze vogels.

b) **Waarom najaar niet meegenomen?**

- LTO Nederland merkt op dat in het eerdere concept 7e Actieprogramma voorgenomen verlenging van de uitrijdperiode voor storrijke mest (in het najaar) niet is opgenomen in het definitieve 7e AP. Dit is een gemiste kans kijkend naar de positieve bijdrage van storrijke mest voor verbetering van de bodemkwaliteit, watervasthoudend vermogen, koolstof en N-vastlegging en verhoging organische stofgehalte van de bodem.
- De NMV geeft aan dat niet alleen storrijke mest een positief effect kan hebben op de bodemkwaliteit en het stimuleren van insectbeschikbaarheid van weidevogels. Ook drijfmest met organische stof heeft die effecten en met name als drijfmest bovengrond wordt aangewend.
- Een enkele agrariër is van mening dat het verlengen van de uitrijdperiode een positiever effect zou hebben dan het vervroegen van de uitrijdperiode. Het uitrijden van vaste storrijke mest in januari leidt al snel tot problemen om de volgende redenen: (1) uitrijden van mest op bevroren ondergrond is niet toegestaan, (2) uitrijden van mest op besneeuwde ondergrond is niet toegestaan, (3) indien de bodem niet bevroren is, is de kans op structuur schade groot. Immers, januari is een maand waarbij de percelen vaak nat zijn en slecht begaanbaar. Uitrijden van vaste storrijke mest (op grasland) in september en eventueel oktober kan doorgaans wel goed plaatsvinden. Vogels hebben daarmee een extra mogelijkheid om voedsel (en lichte beschutting) te zoeken. Ook in het voorjaar als de vroege weidevogels willen gaan nesten, zijn de stroresten nog aanwezig.

Reactie: Nederland verplicht om de maatregelen uit het zevende actieprogramma uit te voeren, inclusief de data die hierin zijn genoemd. Een verruiming voor het toepassen van vaste storrijke mest in het najaar is niet opgenomen in het definitieve 7e actieprogramma omdat uit een analyse van de Technische Commissie Bodem blijkt dat het risico op uitspoeling van nutriënten vergroot wordt specifiek bij verlaten van de uitrijdperiode in het najaar voor vaste mest op zand- en lössgrond (TCB-advies 'uitstel uitrijdverbod vaste mest vanwege neerslag in regio Zuid-Limburg 2021').

c) **Waarom niet hele jaar?**

Een enkele agrariër geeft aan blij te zijn de uitrijdperiode is verruimd, maar te pleiten voor een uitrijdperiode voor het gehele jaar voor zowel gras- als bouwland op alle grondsoorten. Zowel het hoofd- als veggewas kunnen dan de kwaliteiten van de vaste storrijke mest benutten. Daarnaast zal het jaarrond kunnen bemesten het nadelige aspect wegnemen van de actualisatie van de bodemkaart, waarbij de huidige veengronden per 1 januari 2021 worden aangemerkt als zandgronden. Hierdoor krijgt de landbouwsector juist minder mogelijkheden om organische stofrijke meststoffen in de vorm van vaste storrijke mest toe te passen.

Reactie: zie reactie bij 'waarom najaar niet meegenomen'. Daarnaast heeft het vervroegen van het uitrijden van vaste storrijke mest een licht negatief effect op de waterkwaliteit. Het nog verder vervroegen zou de impact groter maken, terwijl in zand- en lössgebieden de opgave ook groter is.

3 Verschuiven uitrijdperiode drijfmest of vloeibaar zuiveringslib

3.1 Vragen over maatregel verkorten periode drijfmest

a) **Behoud mogelijkheid om in voorjaar melding nog te wijzigen**

De NAV voorziet geen grote praktische problemen met het verkorten van de uitrijdperiode voor drijfmest of vloeibaar zuiveringslib, indien het altijd blijft bij een meldingsplicht als

men eerder wil bemesten. Met de huidige lijst kunnen praktisch alle percelen voor akkerbouwgewassen eerder worden bemest, mits men het tijdig meldt. Wel voorziet de NAV dat veel akkerbouwers voor de zekerheid al hun percelen zullen aanmelden. Regelmatig wordt er op het laatste moment nog van gewas gewisseld. In een sterk veranderd klimaat en inspeland op vraag en aanbod vanuit de markt hebben akkerbouwers in het voorjaar nog kans om hun bouwplan en daarmee hun bedrijfseconomisch resultaat te optimaliseren. Die flexibiliteit willen wij graag behouden.

Reactie: de meldplicht vervalt. In plaats daarvan wordt verplicht om minimaal een dag voorafgaand aan bemesting 'Mijn Percelen' bij te werken. Hiermee kan worden gecontroleerd of er een vroeg gewas wordt geteeld waarbij bemesten voor 15 maart is toegestaan.

b) Niet werkbaar in verband met inzaaien vroege teelten

Verschillende agrariërs geven aan dat deze maatregel niet werkbaar is omdat ze hierdoor hun vroege teelten niet (bonen/bieten worden in maart gezaaid, vroege aardappelen), of te laat kunnen inzaaien. Het aantal groeidagen bepaald grotendeels de opbrengst van suikerbieten en chicorei, daarom moet er vroeg worden bemest en ingezaaid. Door het later inzaaien van het vroege gewas kan de nateelt ook later worden ingezaaid, dit geeft weer problemen met het op tijd oogsten voor de inzaai van het vanggewas. Daarnaast heeft een bodem-herbicide meer effect bij vroeg inzaaien van suikerbieten en chicorei, waardoor gewasbestrijding na opkomst eenvoudiger is.

Reactie: De Commissie Deskundigen Meststoffen (CDM) heeft een lijst samen gesteld met gewassen (zgn. vroege teelten) welke vroeg groeien en daarbij bemesting behoeven. Deze teelten zijn dus beoordeeld op het moment dat bemesting vanwege teelt-technische redenen nodig is. Suikerbieten en aardappelen zijn opgenomen op deze lijst. Chicorei is geen vroege teelt.

c) Verschuiving voor veenweidegebieden niet mogelijk

Gezien de slechte draagkracht van de veenweidegebieden is bij natte omstandigheden, zelfs met het sleepslangstelsel, het onmogelijk op het optimale milieutechnische moment de mest toe te dienen. Daarom moet het mogelijk blijven mest vanaf 16 februari uit te rijden, gezien de efficiënte werking van stikstof.

Reactie: Het veenweidegebied is dominant in gebruik voor grasland. Voor grasland wordt de start van het bemestingsseizoen niet verschoven. Op het grasland mag vanaf 16 februari uitgereden worden. Daarnaast is de draagkracht juist in de late winter / vroege voorjaar slechter.

d) Meldplicht suikerbieten

Cosun vindt dat een meldplicht voor suikerbieten niet nodig is. Suikerbieten worden, indien de omstandigheden het toelaten, vanaf medio maart gezaaid. Het bemesten dient voor die tijd te zijn uitgevoerd. Daarnaast is het risico op uitspoelen van mineralen uiterst beperkt, omdat het diep wortelende gewas suikerbieten stikstof gemakkelijk opneemt.

Reactie: de melding zal op andere wijze worden ingevoerd dan eerder opgenomen in de consultatie. Dit houdt in dat "Mijn Percelen" een dag voorafgaand aan bemesting moet worden bijgewerkt. Hier wordt zowel de grond als het te telen gewas aangegeven. Er is dan geen extra melding nodig.

e) Uitvoerbaarheid loonwerkers

Cumela geeft aan dat zij in paragraaf 3.1 van de Nota van Toelichting van beide wijzigingsbesluiten een beschrijving en berekening van de effecten voor het bedrijfsleven missen dat het grootste deel van de onderhavige werkzaamheden uitvoert, nl. van de cumelasector. De verkorting van de bemestingsperiode leidt bij deze bedrijven tot een hogere piek in de bemestingswerkzaamheden. Dit kan ertoe leiden dat bedrijven genoodzaakt zijn veel overuren te maken (wat vanuit sociaal oogpunt en voor het behouden van schaars personeel onwenselijk is), dan wel een extra bemester aan te

schaffen. Deze extra bemester kan echter niet volledig worden ingezet, waardoor de terugverdien capaciteit van de bemesters daalt en uiteindelijk innovaties langzamer ingevoerd kunnen worden. Wij zijn graag bereid om in samenwerking met het ministerie de effecten voor de cumelabedrijven nader in kaart te brengen en financieel te onderbouwen.

Reactie: de bemestingsperiode wordt niet in alle gewassen verkort, en het zal dus ook niet zo zijn dat er geen gebruik meer gemaakt wordt van bemesters voor 15 maart. Aangewezen 'vroeg teelten' mogen eerder worden bemest, net als grasland. Daarnaast sluit de lijst 'vroeg teelten' aan bij de praktijk, waardoor gewassen welke pas na 15 maart bemest mogen worden dat in de meeste gevallen nu ook al worden.

3.2 Vragen over uitzondering i.v.m. vroeg teelten

a) Verantwoordelijkheid eigenaar versus loonwerker

Cumela geeft aan dat de verantwoordelijke voor de meldingen de teler/gebruiker van de percelen is. Cumela-bedrijven, die een groot deel van deze werkzaamheden uitvoeren zijn daarmee afhankelijk van de teler, terwijl zij door de formulering van artikel 4 van het Bgm en overeenkomstige artikelen in het Bal wel aanspreekbaar zijn als de melding niet heeft plaatsgevonden terwijl zij (in opdracht van de teler/gebruiker van de grond) bezig zijn met het bemesten van deze percelen. Het meest vervelende is dat het cumela-bedrijf niet in een openbaar register kan nazien of hij de betreffende percelen al voor 15 maart mag bemesten. Wij stellen dan ook voor dat er een openbaar register of een systeem van open data wordt ingericht. Hierop zou dan alleen zichtbaar moeten zijn op welke percelen er eerder aangewend mag worden (die gemeld zijn, zonder gegevens van de gebruiker en van de teelt zichtbaar te maken).

Reactie: de loonwerker mag mest uitrijden in de periode van 15 februari tot en met 15 maart. Het is daarbij de verantwoordelijkheid van de landbouwer dat hierna een aangewezen gewas (vroeg teelt) wordt ingezaaid, en dat de grond en het gewas zijn aangemeld voordat de loonwerker de mest uitrijdt.

b) Invulling meldplicht

LTO Nederland pleit ervoor om de ervaringen uit de maisteelt te evalueren ten aanzien van de voorgenomen meldplicht voor vroeg teelten, zodat op een voor de praktijk werkbare wijze deze meldplicht ingevuld kan worden. Met betrekking tot artikel 4.1188a van het ontwerpbesluit tot wijziging Bal vraagt LTO Nederland zich af ook voorzien is in het vervallen van de (nu geldende) meldplicht voor snijmais.

Reactie: De meldplicht vervalt. In plaats daarvan wordt verplicht om minimaal een werkdag voorafgaand aan bemesting 'Mijn Percelen' bij te werken. Hiermee kan worden gecontroleerd of er een vroeg gewas wordt geteeld en op welk perceel het gewas wordt geteeld, waar bemesten voor 15 maart is toegestaan. Snijmais onder folie en mais volgens de biologische productiemethode worden opgenomen op de lijst met vroeg teelten.

c) Meldplicht verhoogt regeldruk

De NMV is van mening dat de meldplicht de regeldruk verhoogt. Daarnaast mag en kan het niet de bedoeling zijn dat grasland, tijdelijk grasland, onder een extra meldplicht gaan vallen omdat grasland dat van nature nauwelijks uitspoelt onder de hoofdregel van vroeg bemesting valt.

Reactie: de meldplicht vervalt. In het geval dat een gewas vroeg bemesting behoeft moet een werkdag vooraf aan de bemesting van de grond 'Mijn Percelen' zijn bijgewerkt. Hiermee verandert er niets aan de regeldruk. Grasland is in deze wijziging uitgezonderd van het verbod in de periode van 16 februari tot en met 15 maart.

d) Bevoegd gezag onjuist

In het ontwerpbesluit tot aanpassing Bal staat onder E "In artikel 4.1194 wordt "bedoeld in afdeling 2.2" vervangen door "bedoeld in artikel 2.8"". Het bevoegd gezag wordt hier

nader gespecificeerd naar minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. LTO Nederland vraagt zich af of deze nadere specificering ook niet moet gelden voor artikel 4.1212 van het vigerend Bal.

Reactie: Dat klopt inderdaad. Met artikel I, onderdeel J, is dit aangepast.

e) **Relatie met private certificering**

LTO Nederland merkt op dat zich mogelijk problemen kunnen voordoen vanuit private certificering (bijvoorbeeld Global-GAP). Namelijk als er onvoldoende dagen tussen het toedienen van de mest en de oogst zitten, in het geval van de oogst van groenten die niet gekookt worden. LTO Nederland vraagt hier aandacht voor.

Reactie: de lijst met vroege teelten is zo samengesteld dat het gewas op het juiste moment gebruik kan maken van de nutriënten uit de mest doordat het moment van bemesten en inzaaien dicht op elkaar liggen. Doordat deze gewassen beoordeeld zijn op de fysiologische ontwikkeling van de plant veranderd er niets aan het moment van inzaaien.

3.3 **Nut en noodzaak maatregel verschuiven uitrijden drijfmest**

a) **Sturen op juiste moment bemesten niet nodig**

Bemesting is relatief duur en zal hoofdzakelijk worden toegepast op het meest efficiënte moment, daarom zijn geen restricties nodig. Op zand en dalgronden hoef je niet "Over de vorst" mest uit te rijden en zal dus zelden besloten worden om in februari al mest uit te rijden. Een enkele agrariër geeft aan dat tenzij je een rustgewas teelt er toch al nooit voor 15 maart wordt bemest. Ook hennep telers geven aan dat het risico van uitspoeling van mineralen niet groot is, omdat men in het algemeen probeert het moment van bemesten en het moment van zaaien zo kort mogelijk na elkaar te kiezen. Bovendien is hennep een gewas dat na de zaai zeer snel groeit en het veld volledig bedekt. Die snelle groei komt uit tot uiting in het feit dat hennep, in tegenstelling tot de meeste akkerbouwgewassen, zonder chemische onkruidbestrijding geteeld wordt.

Reactie: Nederland verplicht om de maatregelen uit het zevende actieprogramma uit te voeren, inclusief de data die hierin zijn genoemd. Het doel van deze maatregel is het moment van bemesten en inzaaien zo kort mogelijk op elkaar te laten plaatsvinden, zodat tussentijdse uit- en afspoeling wordt voorkomen. Door het samenstellen van een lijst met gewassen welke wel bemesting nodig hebben voor 15 maart is het ook bij deze teelten mogelijk op het juiste moment te bemesten.

b) **Andere effecten van de verschuiving**

Versillende agrariërs geven aan dat het verkorten van de uitrijdperiodes voor drijfmest een toename van het gebruik van kunstmest als gevolg heeft, dit past niet bij de kringloop gedachte. Een voorbeeld dat wordt genoemd door een agrariër is dat op zijn melkveehouderij de vrachtwagen welke drijfmest kwam afvoeren en de vrachtwagen welke kunstmest kwam brengen elkaar kruisten. Als voorbeeld voor de toename in gebruik van kunstmest wordt gras genoemd. Gras heeft juist (drijf)mest nodig in het voorjaar, en er is niet snel meer mest dan het gras kan opnemen. Het gras begint dan namelijk al te groeien dus heeft het veel nodig. Vaste mest is te langzaam, dus de voorkeur is drijfmest in het voorjaar en vaste mest in de rest van het seizoen. Door het verbod op drijfmest vroeg in het seizoen zal er dus gebruik gemaakt worden van kunstmest. Meer gebruik van kunstmest betekent ook meer behoefte aan gas.

Reactie: Nederland verplicht om de maatregelen uit het zevende actieprogramma uit te voeren, inclusief de data die hierin zijn genoemd. Het verbod voor het uitrijden voor drijfmest of vloeibaar zuiveringsslib van 1 augustus tot 15 maart geldt niet voor grasland van 1 tot en met 31 augustus en van 16 februari tot en met 15 maart. Grasland kan dus vanaf 15 februari worden bemest met drijfmest en er zal geen extra kunstmest nodig zijn in het voorjaar.

c) Alternatieven

- Verschillende agrariërs geven aan dat een maand later uitrijden mogelijk is als er ook een maand langer mest mag worden uitgereden. Het verkorten van de uitrijdperiode geeft problemen met het verwerken van de mestopslag. Het is beter bemesting te verspreiden over meerdere momenten. Daarnaast wordt er hiermee geen rekening gehouden met de capaciteit bij loonwerkers. Het hele mest uitrijdseizoen is 4 weken korter (ca. 35% van het voorjaarseizoen), de uitrijdcapaciteit kan niet met 35% stijgen). Ook de NMV verwacht een grotere capaciteit druk bij loonbedrijven.
- Ook wordt genoemd om juist in september nog mest uit te rijden om veel eiwit van het land te kunnen halen zonder kunstmest (groeiseizoen gras tot zeker begin december). Er is hierdoor ook minder kans op roest in het gras. Ook op veenweidegrond zou het beter zijn de uitrijdperiode te verlengen naar 1 oktober, omdat de veenweidegrond in het najaar veel meststof behoeft. Deze late mestgift gebeurt in de vorm van kunstmest, dit is voor het milieu nu net 'het paard achter de wagen spannen' (gasverbruik).
- Verschillende agrariërs geven aan dat er rekening zou moeten worden gehouden met de weersomstandigheden voor het bepalen van uitrijdperiodes. Bijvoorbeeld, bij slecht weer kan er geen mest worden uitgereden (en wordt het uitrijdseizoen dus nog korter) en wanneer er sprake is van droge zomers is juist het najaar belangrijk om mest te benutten. Als alternatief om uitspoeling te voorkomen wordt aangedragen een verbod van het uitrijden van mest op te leggen als het erg veel regent. Dit is het enige moment in het voorjaar dat er nutriënten zouden kunnen uitspoelen. Verder is de manier van uitrijden belangrijk, bovengronds uitrijden zorgt voor een gelijkmatige verdeling van de mest en dus een betere opname door de bodem en het gras. Wanneer het wordt uitgereden op een mistige of bewolkte dag is de vervluchtiging van ammoniak ook beperkt.
- LTO Nederland hecht (gezien de grilligheden van het klimaat en weer) veel waarde aan het behouden van flexibiliteit gedurende het uitrijdseizoen. Met voorgenomen maatregelen in deze internetconsultatie dreigt de aanpassing van de uitrijdperiode van dierlijke mest weer een nieuwe vorm van 'kalenderlandbouw' te worden, waarbij datums en deadlines belangrijker worden dan vakmanschap en effectiviteit. LTO Nederland ziet het belang in om het zaaien en bemesten zo dicht als mogelijk bij elkaar te laten plaatsvinden, maar wel op een manier zodat het praktisch kan/past gelet op neerslag, temperatuur en/of de beschikbaarheid van de loonwerker. Graag treedt LTO Nederland met het ministerie van LNV in gesprek.
- Cumela stelt als alternatief voor niet te werken met een datum en een meldplicht, maar met een temperatuursom of de bodemtemperatuur (meer mineralisatie door actiever bodemleven). Van deze twee is de temperatuursom waarschijnlijk de best uitvoerbare. Hiervoor zou een aparte webpagina gemaakt moeten worden waarop voor de verschillende regio's die het KNMI onderscheidt- steeds de actuele temperatuursom weergegeven wordt. De te bereiken temperatuursom kan voor verschillende gewassen verschillend worden vastgesteld. Voor iedereen is dan duidelijk zichtbaar of bepaalde gewassen al wel of niet bemest mogen worden. Dit sluit veel beter aan bij de gewasbehoefte, leidt daardoor tot lagere verliezen en geeft meer flexibiliteit in de praktijk. Bovendien voorkomt dit een stukje kalenderlandbouw.

Reactie: Nederland verplicht om de maatregelen uit het zevende actieprogramma uit te voeren, inclusief de data die hierin zijn genoemd. Het implementeren van een alternatief ten opzichte van het zevende actieprogramma is niet mogelijk. De voorjaarsverschuiving is bedoeld om de bemesting beter te richten op het moment dat het gewas (het ontkiemende gewas) het nodig heeft. Daarmee wordt onnodige uitspoeling van nutriënten voorkomen. Door later in het najaar dierlijke mest uit te rijden, is het risico op uitspoeling groter. Dit komt doordat de organische stof in de dierlijke mest met vertraging wordt afgebroken en vrij kan komen op een moment dat het gewas niet groeit. Hoe later in het seizoen bemest wordt, hoe groter dit risico is. Het uitrijdseizoen naar achteren verhuizen zou naar verwachting tot meer uitspoeling leiden. Gezien de grote opgave voor de waterkwaliteit is die ruimte er niet.

4 Rotatie rustgewassen

4.1 Vragen introductie 1:4

a) Hoe rustgewas toepassen

Een enkele agrariër geeft aan dat een rustgewas zoals graan wordt juli-augustus geoogst, moet het land dan braak liggen terwijl het beter is om het land het hele jaar beteeld te hebben om uitspoeling te voorkomen?

Reactie: voor het inzaaien van een vanggewas is alleen een uiterste inzaaidatum vastgesteld, geen minimale. Sterker nog, hoe eerder de inzaai, hoe beter.

Een enkeling geeft een 2:4 rotatie aan als gewenst bij aardappelen.

Reactie: het wordt op zand- en lössgronden verplicht minimaal eens per jaar een rustgewas te telen. Er is geen bezwaar om tweemaal per 4 jaar een rustgewas te telen.

b) Rustgewas in relatie tot grondruil

- Meerdere akkerbouwers geven aan grondruil met veehouders uit de buurt te doen, zij verwachten problemen met de rotatie 'op papier'. Hieronder wordt 1 voorbeeld weergegeven.
- "Als teler op het Drents plateau heb ik een bouwplan met een op drie aardappelen, suikerbieten, zomergranen en mais. Ik teel pootaardappelen en fritesaardappelen naast mijn zetmeelaardappelen. Om dit bouwplan sluitend te krijgen ruil ik veel grond met veehouders in de buurt. Dat is mogelijk omdat in mijn omgeving veel afwisseling is tussen veehouders en akkerbouwers. Daarvoor teel ik aardappelen of suikerbieten bij de veehouder en hij/zij mais of gras op mijn percelen. Ook neem ik mest van de veehouder af wat we gebruiken in het gezamenlijke bouwplan en teel ik krachtvoervangers voor de veehouder in de vorm van granen. De een op vier eis rustgewassen haal ik wel in mijn bouwplan mits uitgegaan wordt van de juiste gegevens. In mijn opgave bij RVO staan veel niet rustgewassen (suikerbieten, aardappelen en mais) omdat de rustgewassen bij de veehouder staan in verband met de grondruil. Kijk je op perceelniveau dan kun je de rotatie zien van de afgelopen jaren en is duidelijk dat ik het percentage rustgewassen gemakkelijk haal. Een systeem wat beter recht doet aan de situatie en wat ook controleerbaar is omdat alle gegevens openbaar en bij RVO bekend zijn. Ik heb hier al mee geëxperimenteerd middels de Crop Rotation Index, in ontwikkeling bij de Wur. Voordeel is dat de vormen van kringloop zoals hierboven beschreven, die ik en mijn collega's doen bestaansrecht houden. Speerpunt van beleid ingezet door minister Schouten en lijkt alleen maar actueler te worden."
- In de toelichting wordt gesteld dat de verantwoordelijkheid van voorgaande teelten bij de landbouwer wordt gelegd. Hier wordt bedoeld op de drie jaren voorafgaande aan een teelt die gepland en opgegeven wordt bij de gecombineerde opgave i.v.m. de teelt van een rustgewas t.b.v. verplichte rotatie met rustgewassen. De NMV is van mening dat deze kennis bij RVO aanwezig is d.m.v. de gecombineerde opgaven en dat het de verantwoordelijkheid is van RVO om deze kennis te delen, met name als de nieuwe grondgebruiker niet de beschikking had over de percelen die nieuw in gebruik worden genomen.

Reactie: de rotatie met rustgewassen wordt beoordeeld op perceel niveau zoals ook voorgesteld in de reactie. RVO zal een hulpmiddel beschikbaar stellen waarmee inzichtelijk wordt welke gewassen er op een perceel hebben gestaan door de jaren heen. Zo is het ook bij grondruil of pachten duidelijk wanneer en of er een rustgewas moet worden geteeld.

c) Rustgewas zonder vaste percelen

Een enkele agrariër geeft aan dat de maatregelen rustgewas/rotatie gewassen/bemesten na 15 mrt technisch zeer moeilijk zijn als je geen vaste percelen hebt. Zelf heb ik een groot perceel van 60 ha. zonder sloten/wegen etc. Hierbinnen veranderen de perceelsgrenzen continu. Na het ploegen zaai ik als eerst de gewassen die vroeg zijn en als het zaad op is of bij een bepaalde spuitbreedte stop ik en begin met het volgende gewas. Als allerlaatste vul ik de gaten in mijn perceel met een gewas dat je laat kunt zaaien. Daarnaast doe ik aan agrarisch natuurbeheer en daarvoor is het de bedoeling dat ik elk

jaar meerdere ecologische passages op verschillende plekken aanleg. Dit alles maakt dat je nooit tot op de meter precies percelen kunt intekenen (vaak weet je pas een jaar erop als je de nieuwe foto hebt van RVO waar de grens precies lag) en dat een perceel dus een veelvoud aan verschillende combinaties voorvruchten kan hebben waardoor het niet mogelijk is precies aan de maatregelen is te voldoen. Daarom stel ik voor een soort Hardheidsclausule toe te passen dat 90% van een perceel aan de voorwaarden moet voldoen.

Reactie: RVO kan na vier jaar vaststellen of is voldaan aan de maatregel rotatie met rustgewassen. In dit geval kan er gekozen worden om jaarlijks op 15 ha een rustgewas te telen, 1 keer per twee jaar op 30ha een rustgewas te telen of 1 jaar op 60ha een rustgewas te telen. Bij de eerste 2 opties is het dan wel van belang dat het rustgewas niet op dezelfde plaats staan, maar dat uiteindelijk op de gehele 60ha een rustgewas heeft gestaan. Het is hierbij de verantwoordelijkheid van de landbouwer om dit bij te houden. Wat betreft de meldplicht voor vroege teelten moet dit geen beperkingen opleveren. Mijn percelen moet bijgewerkt zijn de dag voor het bemesten, daarbij maakt het niet uit als de percelen door de jaren heen verschillen.

d) **Toepassing op bedrijf met biologische en gangbare landbouw**

Een enkele agrariër geeft aan dat er naar de diverse takken van sport binnen een bedrijf moet worden gekeken. Er is vaak sprake van biologische landbouw, maar ook traditionele akkers/percelen. Op papier kan maar 1.

Reactie: biologische landbouw is uitgezonderd van deze maatregel. Door in de Gecombineerde Opgave aan te geven dat op betreffend perceel biologische landbouw wordt toegepast, hoeft men hier niet te voldoen aan de 1:4 maatregel. Het perceel moet dan wel de gehele periode van 4 jaar voor biologische landbouw worden gebruikt.

e) **Meldplicht**

De NMV vindt dat de beoogde meldplicht van rustgewassen zoals benoemd in bijlage 2 op zand en löss onderdeel uitmaakt van de stapelende regeldruk. Veel boeren denken dat mijn percelen afdoende is en hebben onvoldoende notie van deze extra meldingen.

Reactie: Er is geen extra melding nodig voor de rotatie met rustgewassen. Door middel van de gecombineerde opgave is te volgen welke gewassen er door de jaren heen hebben gestaan.

f) **Effecten bedrijfsleven**

Verschuiven agrariërs geven aan dat deze maatregel een inkomensachteruitgang voor de boer betekent. Daarom wordt er gevraagd om compensatie in het jaar dat er een rustgewas wordt geteeld. Een rustgewas is normaliter een (relatief) laag salderend gewas. Dit zorgt voor oneerlijke concurrentie en werkt kostprijs verhogend.

Reactie: In het besluit wordt onderkend dat een rustgewas doorgaans een laag salderend gewas is en hiermee ingrijpt op het verdienvermogen van de boer. Een rustgewas zorgt voor een noodzakelijke verbetering van de waterkwaliteit. De verplichting is dan ook specifiek gericht op de gebieden met de grootste opgave. Een rustgewas draagt daarnaast bij aan een betere bodemkwaliteit. Dit kan op de langere termijn bijdragen aan betere opbrengsten. Een intensievere rotatie met rustgewassen zal in het nieuwe GLB middels de ecoregelingen financieel ondersteund worden totdat deze verplicht wordt. Het kan voor agrariërs vanuit bedrijfseconomisch oogpunt interessant zijn om de eerste jaren in te zetten op rustgewassen, en daarmee ruimte te maken om in de laatste jaren een intensieve teelt te kunnen telen, wanneer er mogelijk meer vraag is naar het product.

4.2 **Nut en noodzaak 1:4 rotatie**

a) **Uitzondering biologische landbouw**

Cumela vindt de onderbouwing van de uitzondering van de biologische landbouw van de verplichting tot het telen van een rustgewas eens per vier jaar vreemd. In de toelichting

staat daarover: "In de biologische teelt is het met het oog op de bodemkwaliteit staande praktijk om tot goede rotatie van gewassen te komen." Eigenlijk zegt de Minister dus: De biologisch landbouw voldoet al aan een goede rotatie van gewassen (dus minimaal één keer per vier jaar een rustgewas) en daarom worden ze uitgezonderd van de verplichting daartoe. De mestregelgeving is al heel ingewikkeld door alle uitzonderingen. Hier wordt o.i. een uitzondering ingevoerd waarvan de Minister in de onderbouwing al zegt dat die niet nodig is, omdat deze sector al aan de verplichting voldoet. Wij stellen dan ook voor om deze uitzondering te laten vervallen.

Reactie: de biologische sector heeft aangegeven in hun reactie op de consultatie van het 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn dat zij vanuit het biologische systeem standaard werken met een rotatie van gewassen om ziektedruk te beperken en de voedingsstatus van de bodem goed te houden. Hierbij wordt bijvoorbeeld ook gewerkt met rotaties waarbij in een periode van 6 jaar 2 jaar achter elkaar een rustgewas geteeld wordt. Daarmee voldoen biologische bedrijven niet aan de 1:4 of 1:3. Het past daarmee niet in het biologische systeem om de standaard verplichting opgelegd te krijgen, terwijl er wel wordt zorg gedragen voor een gewasrotatie met het zelfde doel – minder uitspoeling en een goede bodemkwaliteit.

b) Verhouding met blijvend grasland en beperking vrij grondgebruik

De NMV heeft ernstige bezwaren tegen het toevoegen van een verplicht rustgewas aan dit besluit. Het is namelijk van belang dat melkveehouders op hun huiskavels blijvend grasland kunnen telen in verband met weidegang en op veldkavels voedergrassen te telen, zoals snijmais. In het jaar van het rustgewas kan geen snijmais worden geteeld, omdat het gras op de huiskavel ook niet gescheurd mag worden i.v.m. de bestaande verplichting van 80% grasland. Melkveehouders moeten dus een gewas telen wat minder opbrengt en snijmais aankopen. Bovendien is dit besluit een ernstige beperking van vrije grondgebruik, de ondernemerskeuze en in strijd met het EVRM voor het uitoefenen van het vak melkveehouder.

Reactie: De duurzame bouwplannen hebben impact op de landbouwpraktijk en de manier waarop nu gewerkt wordt. De inzet op duurzame bouwplannen zoals deze nu is opgenomen in het 7e AP voorkomt dat er nog steviger moet worden ingegrepen ten behoeve van de waterkwaliteit. Het alternatief was teeltverboden voor uitspoelingsgevoelige gewassen op uitspoelingsgevoelige gronden, zoals mais, kunnen zijn. Dit zou nog een veel grotere impact hebben op de landbouwpraktijk.

c) Alternatieven

- Gevraagd wordt of er een mogelijkheid is, net als bij de huidige vergroeningseis, om de regeling toe te wassen boven een aantal ha wat als bouwland wordt gebruikt. Nu is er ook een ondergrens van 15 of 20 ha wat vrijgesteld is. Hierdoor komen de kleinere agrariërs die echt afhankelijk zijn van het bouwland niet in de knel met hun bedrijfsvoering.

Reactie: Nederland is verplicht de maatregelen uit het zevende actieprogramma in te voeren. Het maken van een uitzondering is niet mogelijk. In het zevende actieprogramma is ervoor gekozen om iedereen een evenredige bijdrage te laten leveren aan de opgave om de waterkwaliteit te verbeteren. Kleinere bedrijven kunnen hierdoor niet worden uitgezonderd.

- Wanneer vaste strotorijke mest een vaste plaats heeft in het bouwplan en hiermee de organische stof van de bodem telkenmale verhoogd wordt, kan geconcludeerd worden dat de regel om een rustgewas ter mindering van rooigewassen in de rotatie in die situatie dus overbodig is?

Reactie: het gehele maatregelenpakket uit het 7e AP is nodig op doelbereik te halen. Daarmee kan de ene de andere maatregel niet vervangen.

5 Lijst met rustgewassen

Lijst rustgewassen	
Vraag	Antwoord
<p>1. <i>Snel duidelijkheid nodig</i> De tijd begint te dringen voor duidelijkheid omdat bouwplannen voor 2023 en volgende jaren nu al gemaakt moeten worden, zeker met de vergaande eisen die de overheid wil gaan invoeren i.c.m. met bovenstaande nitraatrichtlijn en de zeer complexe aanpassingen in het GLB. Graag op korte termijn duidelijkheid over de staat van rustgewassen, dus een definitief antwoord op de opstaande vraag welke gewassen (en gewascodes) hierbij horen?</p>	<p>Het opstellen van de definitieve gewaslijsten vanuit het 7e AP kosten tijd als gevolg van de hiervoor benodigde juridische processen. Dit betekent inderdaad dat pas op laat stadium bekend is hoe de precieze invulling gaat zijn.</p>
<p>2. <i>Kan invoering worden uitgesteld?</i> Uitstellen is de enige mogelijkheid om nog op een tijdige en verantwoorde manier de nieuwe regels in werking te kunnen krijgen voor de landbouw in Nederland.</p>	<p>Diverse maatregelen uit het 7e actieprogramma dienen per 1 januari 2023 ingevoerd te zijn en hierop is geen uitstel mogelijk.</p>
<p>3. <i>Verhouding GLB</i> Waarom verschilt deze lijst met rustgewassen van de lijst met rustgewassen in het GLB?</p>	<p>Dit komt omdat het GLB andere eisen hanteert om een groter effect op waterkwaliteit en bodemkwaliteit te realiseren. Het GLB kijkt daarbij naar verduurzaming in de volle breedte en of er negatieve impact is op andere aspecten dan alleen uitspoeling van nutriënten en bodemkwaliteit, zoals het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Daardoor is bijvoorbeeld de lelieteelt niet opgenomen als rustgewas in de rustgewassenlijst van het GLB.</p>
<p>4. <i>Tekst besluit</i> LTO Nederland vermoedt dat bij de definitie biologische geteelde gewassen in het Bal het woord "verordening" vervangen dient te worden door "de bio-verordening".</p>	<p>Het besluit Bal is hierop aangepast.</p>
<i>Combinatie korte teelt met vanggewas</i>	
<p>5. <i>Hoe lang het vanggewas moet staan bij de combinatie korte teelt met vanggewas.</i></p>	<p>Op de lijst bij de combinatie korte teelt met vanggewas is de uiterlijke inzaaidatum aangepast naar 1 september. Het vanggewas moet tot 1 februari blijven staan.</p>
<p>6. <i>Opnemen als rustgewas in combinatie met een vanggewas erna: Winter-/zilver-/plant-uien</i></p>	<p>De optie van een vroege teelt in combinatie met een lang vanggewas kan worden in de winter-/zilver-/plant uien teelt mits deze dusdanig vroeg geoogst wordt dat voor 1 september een vanggewas is ingezaaid.</p>
<p>7. <i>Opnemen als rustgewas in combinatie met een vanggewas erna: zaai-uien, onder de volgende voorwaarden</i> dat (1) de stikstofgift vooraf van 40 kilogram stikstof is gebruikelijk en bij-bemesten a.d.h.v. analyseresultaten 0-60-metingen, en (2) de rooidatum uiterlijk 15 september is en (3) het vanggewas tot februari blijft staan.</p>	<p>Het voorstel om voor zaai-uien onder aanvullende voorwaarden een rooidatum van uiterlijk 15 september toe te staan waarbij deze dan alsnog onder rustgewassen gaan vallen, wordt niet overgenomen. De effectiviteit voor bodem en waterkwaliteit is niet onderbouwd. Bovendien maken de voorgestelde aanvullende eisen de regelgeving hieromtrent nog ingewikkelder.</p>
<p>8. <i>Kan "inzaai in juli-augustus" worden vervangen door "inzaai vóór 1 september"?</i> Sommige voorjaarsbloeiende bol- en knolgewassen worden al in mei of juni</p>	<p>De datum van 1 september wordt overgenomen.</p>

<p>geogst, waarna binnen enkele dagen een vanggewas gezaaid wordt. Ook deze gewassen voldoen aan de voorwaarde "vroeg geogste gewassen gevolgd door een vroeg ingezaaid onbemest vanggewas", en kunnen dus ook in de lijst met rustgewassen opgenomen worden. Ook hier kan "voorjaarsbloeiers (bol- en knolgewassen)" eventueel vervangen worden door: "in het najaar geplante bol- en knolgewassen in de sierteelt".</p>	
<p>9. <i>Rettich, Rammenas en vroege pastinaak</i> ontbreekt bij de voorbeelden van "Combinatie van korte (groente)teelten cq. vroeg geogste gewassen gevolgd door een vroeg ingezaaid onbemest vanggewas (inzaai in juli-augustus)</p>	<p>Indien rettich, Rammenas en vroege pastinaak tijdig geogst worden en voor 1 september een vanggewas gezaaid wordt, kan dit gelden als rustgewas.</p>
<i>Toevoegen gewassen aan lijst rustgewassen</i>	
<p>10. <i>Kruiden in het algemeen</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - De groep kruiden is variabel en loopt van eenjarige bladplanten tot struiken en kan niet in geheel als rustgewas worden beschouwd. - Op basis van de stikstofgebruiksnormen (RVO) kan de categorie 'Kruiden, zaadgewassen' wel als rustgewas worden beschouwd. Het betreft niet uitspoelingsgevoelige maaigewassen. worden beschouwd. Dit wordt toegevoegd aan de lijst rustgewassen. - De andere typen kruiden hebben aanzienlijk hogere gebruiksnormen, waardoor de risico's op uitspoeling van nitraat een stuk groter is. - De categorie "kruiden, wortelgewassen" zal sowieso niet onder rustgewassen kunnen vallen, omdat dit rooigewassen zijn.
<p>11. <i>Peulvruchten</i></p>	<p>Peulvruchten kunnen niet in den breedte op de lijst rustgewassen worden opgenomen, omdat er ook uitspoelingsgevoelige peulvruchten zijn, zoals stokslabonen.</p>
<p>12. <i>Mais</i> De sector roodvlees geeft aan voor een groot deel afhankelijk te zijn van mais. De dieren zogen minimaal vijf maanden bij de moeder en de stiertjes die niet voor de fokkerij gebruikt worden komen erna naar onze bedrijven waar ze in stro met extra ruimte rustig tot volwassenheid kunnen uitgroeien. De ruige mest (stromest) die we hiermee produceren brengt humus in de gronden, goed voor weide en akker vogels maar ook brengt het structuur in de grond wat goed is voor de waterhuishouding waardoor bij hevige waterval het water goed absorbeert en vasthoudt voor de drogere periodes. Hier zouden landbouwers op zandgronden meer gebruik van moeten maken. Doordat mais nu niet als rustgewas wordt aangemerkt, zal de roodvlees sector hier invloed van ondervinden. Er zal een nog groter tekort ontstaan van roodvlees van</p>	<p>De CDM heeft CCM / korrelmais niet opgenomen op de lijst niet uitspoelingsgevoelige gewassen, omdat CCM/ korrelmais als uitspoelingsgevoelig is gedefinieerd in een rapport van Van Dijk en Schröder, 2007 (PPO rapport 371). Het is daarmee geen rustgewas. Mais is een uitspoelingsgevoelig gewas omdat het niet heel goed de nutriënten kan opnemen. Ook blijven relatief veel gewasrechten over (70 kg N) wat een risico vormt voor uitspoeling in de winter. Het valt dus niet onder een rustgewas. Wij zien ook het positieve effect op bodemkwaliteit en daarmee de waterkwaliteit door het toepassen van storrijke mest. Verschillende ontwikkelingen in de landbouwsector kunnen ervoor gaan zorgen dat meer storrijke mest beschikbaar is om toe te gaan passen.</p>

<p>runderen voor de eigen bevolking (dus afhankelijker van het buitenland) en er zal minder ruige mest beschikbaar zijn, welke juist zo'n positief effect heeft op de waterkwaliteit.</p>	
<p>13. <i>Maïsteelt, indien wordt voldaan aan (één van) de volgende voorwaarden:</i></p>	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Rietzwenk, Italiaans, Engels raaigras gelijk-/onderzaai. Mede doordat maïs een maaigewas is en bij onderzaai er géén grondbewerking in het najaar meer plaatsvindt. Hierbij laat met name toepassing van gelijkzaai een zeer sterk verlaagde nitraatresidu laat zien, lager zelfs dan graan gemiddeld. Door dit op te nemen in de lijst rustgewassen zal de animo om onder-/gelijkzaai toe te passen stijgen, daarmee ook het vakmanschap en de investering in goede machines om dit toe te passen én de waterkwaliteit zal verbeteren. 	<p>Gelijk of onderzaai bij de maïsteelt wordt toegepast als vanggewas, waarbij de inzaaidatum van 1 oktober niet leidend is. Pas na de oogst van de mais komt het gras dat eronder gezaaid is tot ontwikkeling. Dit is in de regel ruim na 1 oktober. Daardoor komt het vanggewas dusdanig laat tot ontwikkeling dat het niet meer de bijdrage kan hebben als een rustgewas heeft. Daarnaast is tijdens het groeiseizoen lastig te bepalen of de gelijk- of onderzaai gelukt is, wat zowel voor handhaving als voor de ondernemer tot lastige situaties kan leiden.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval maïs wordt bemest met strorijke vaste mest. Via strorijke vaste mest wordt meer organische stof in de bodem gebracht (bodemverbetering) waardoor ook de kans op uitspoeling van mineralen sterk wordt gereduceerd. Verder komen de mineralen uit strorijke vaste mest pas beschikbaar tijdens het groeiseizoen van de mais waardoor ook de mineralen benutting sterk wordt verbeterd; 	<p>Storrijke vaste mest is zeker positief voor de bodem door het inbrengen van organische stof. Echter, is de ontwikkeling van bodemkwaliteit een langdurig proces, waarbij uitspoeling van mineralen op de langere termijn wordt verminderd doordat het gewas beter ontwikkeld en meer weerstand heeft tegen bijvoorbeeld droogte. Wel blijft het zo dat mais van nature een uitspoelingsgevoelig gewas is – ook bij een betere bodemkwaliteit zal dit blijven gelden.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ○ Het oogsten van de maïs als maïskolvensilage; 	<p>Mais is een uitspoelingsgevoelig gewas en daarmee geen rustgewas.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ○ Striptil, zodat hoeveelheid mest controleerbaar is (tot maximaal 35 kuub rundveedrijfmest); 	<p>Strip-till is een manier van telen die bij mais kan worden toegepast. Het zou een bijdrage kunnen leveren aan verminderen van uitspoeling van nitraat naar het grondwater.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ○ Striptil in onbewerkt vanggewas, zodat duidelijk is dat dit de eerste keer bemesten is; 	<p>De effecten van deze methode op de waterkwaliteit zijn nog niet voldoende onderzocht om hier uitspraken over te doen. Striptill kan daarom niet als rustgewas worden aangemerkt. Daarnaast is zijn de voorgestelde aanvullende eisen complex te handhaven en maken de regelgeving hieromtrent ingewikkelder.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ○ 0-90-metingen achteraf verplicht stellen; 	<p>Dit zou betekenen dat de boer verplicht is kosten te maken. Daarnaast moet er aan het resultaat dan ook een consequentie hangen.</p>
<p>14. <i>Soja</i></p>	<p>Soja is een stikstofbindend eiwitgewas wat beperkt bemesting nodig heeft en gemaaid wordt. Het is een extensievere teelt die de bodem rust geeft. Het is naar verwachting weinig uitspoelingsgevoelig. Deze eigenschappen maken dat soja inderdaad opgenomen kan worden op de lijst rustgewassen.</p>

<p>15. Suikerbieten Er worden verschillende redenen genoemd om suikerbieten als rustgewas te zien: (1) een suikerbiet heeft een heel lang groeiseizoen en houdt daardoor de grond bedekt met gewas waardoor het bodemleven hieronder lang niet gestoord in de belangrijke fase, namelijk het voorjaar, de zomer en het najaar. (2) De suikerbiet heeft pen wortels welke de grond goed kunnen breken en poreus houden voor pendelende wormen, vocht etc. Dit zorgt voor rust in de bouwvoor en werkt mogelijk zelfs herstellen. (3) Een suikerbiet groeit het hele najaar nog en blijft stikstof gebruiken ook als dit door mineralisatie pas laat beschikbaar komt. Hierdoor is de kans op uitspoeling in de herfst en winter zeer laag. Daarnaast verwijzen verschillende agrariërs naar het rapport van de CDM waarin wordt geadviseerd om te werken met niet-uitspoelingsgevoelige gewassen in plaats van rustgewassen. De CDM typeert suikerbieten en cichorei als niet-uitspoelingsgevoelige gewassen (tabel B1). In de Nota van Toelichting staat dat rooigewassen 'enkele problematische punten' hebben en daardoor niet als rustgewassen getypeerd kunnen worden. Een argument dat wordt aangevoerd is het risico op een toename in bodemverdichting. In het kader van het programma Slim Landgebruik is het project Bewust Behoud Bodemstructuur opgezet. Hierbij is een tool ontwikkeld waarbij bouwplan breed de bodemconditie kan worden beoordeeld. Daarnaast is ook kritisch gekeken naar de rol van mechanisatie bij bietenteelt en zijn een aantal best practices ontwikkeld voor de bietenoogst. De suikerbiet - en ook cichorei - is een diepwortelend gewas dat een goede bodemstructuur achter laat. Het risico op bodemverdichting bestaat bij de oogst, indien de omstandigheden ongunstig zijn. Maatregelen die worden genomen zijn een juiste oogstplanning, aangepaste mechanisatie en optimale logistiek op het perceel. De bewustwording onder de bieten- en cichoreitelers is middels dit project toegenomen. Deze ontwikkelingen zouden wat Cosun betreft ook in ogenschouw genomen moeten worden bij het opstellen van de lijst rustgewassen. In hoeverre is het ministerie van LNV bereid om innovaties en verbeteringen in de teelt mee te wegen bij het opstellen van de lijst rustgewassen?</p>	<p>In het 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn staat beschreven dat rustgewassen op de eerste plaats niet-uitspoelingsgevoelige gewassen zijn, maar dat deze gewassen ook een positief effect moeten hebben op bodemkwaliteit. Rooigewassen verstoren de bodem bij het oogstproces en hebben daarom een negatief effect op bodemkwaliteit. Ook vermindert hierdoor de opslag van organische stof in de bodem.</p> <p>Suikerbieten zijn rooigewassen en vallen daarmee niet binnen de criteria voor een rustgewas.</p> <p>Innovatie en ontwikkelingen die bijdragen aan een goede manier van omgaan met de bodem en de waterkwaliteit zijn altijd positief en van groot belang dat deze breder navolging krijgen in de praktijk. Indien deze handelingen verplicht worden gesteld zodat toepassing van deze maatregelen bij de suikerbietenteelt als alternatief voor een rustgewas kan gelden, betekent dat dat er een grote detaillering nodig is van middelvoorschriften om telers de juiste stappen te laten nemen op het juiste moment en om de handhaving hiervan mogelijk te maken. Dit maakt het mestbeleid complexer en beperkt de eigen vrijheid van de teler om zijn eigen keuzes te maken.</p>
<p>16. Korrelmais/ccm De bemestingsnormen voor korrelmais zijn lager dan van bijvoorbeeld tarwe en gerst, terwijl de opbrengsten hoger zijn. Daarom moet korrelmais/ccm wel efficiënter met nutriënten omgaan dan gerst en tarwe, en</p>	<p>De CDM heeft CCM / korrelmais niet opgenomen op de lijst niet-uitspoelingsgevoelige gewassen, omdat CCM/ korrelmais als uitspoelingsgevoelig is gedefinieerd in een rapport van Van Dijk en</p>

<p>op de lijst van de rustgewassen staan. Verder blijft het stro van de mais op het land, wat bij gerst en tarwe ook vaak niet gebeurt. Stro helpt in de winter om stikstof vast te leggen, dit is nodig voor de vertering van het stro. Het zou zelfs niet nodig zijn om een vanggewas in te zaaien omdat het stro de stikstof al vastlegt. Als extra zekerheid voor het vangen van de stikstof hebben wij geen probleem om wel een vanggewas in de zaaien, zodat de grond heel de winter begroeit is. Korrelmais/ccm verhoogt daarentegen ook het organische stof gehalte van de grond. Het is een gewas, dat op vrijwel alle facetten beter uit de bus komt dan gerst of tarwe.</p>	<p>Schröder, 2007 (PPO rapport 371). Het is daarmee geen rustgewas.</p>
--	---

6 Lijst met vroege teelten

Vragen betreffen het toevoegen van gewassen aan de lijst vroege teelten.

a) Vezelvlas in plaats van wintervlas

Vlas en Hennep.nl stelt voor om in bijlage IVC bij de artikelen 4.1188 en 4.1207 van het Bal 'vezelvlas' (gewascode 3736) in plaats van wintervlas op te nemen. In de genoemde bijlage wordt wintervlas genoemd, maar dat is niet logisch. Vlas wordt normaal in het voorjaar gezaaid, maar de laatste jaren is er ook belangstelling ontstaan voor de teelt van wintervlas dat in de herfst, voorafgaand aan het teeltjaar, al wordt uitgezaaid. Het gaat tot nu toe in Nederland om slechts enkele percelen. Echter, in de praktijk wordt afgeraden om over wintervlas dierlijke mest uit te rijden, omdat de kans groot is dat het gewas daarvan schade ondervindt. Behalve vezelvlas is er ook olievlas. De gewascode is 666, lijnzaad niet van vezelvlas (olievlas). Het wordt in Nederland op beperkte schaal geteeld, de zaai is in dezelfde periode als voor vezelvlas. We stellen voor ook olievlas (gewascode 666) op te nemen in de bijlage. We stellen voor om hennep voor de productie van vezel (gewascode 994) eveneens in de bijlage op te nemen. Hennep wordt meestal gezaaid in april, maar om de zaaiwerkzaamheden gemakkelijk te kunnen plannen, zou het goed zijn dat men met de toepassing van dierlijke mest al vóór 15 maart zou kunnen beginnen.

Reactie: wintervlas is vezelvlas die in het najaar wordt gezaaid zodat het de winter over staat. Deze valt zeker onder vroege teelten, om voldoende tijd voor de bemesting te hebben. Normale teelt van vezelvlas wordt tussen half maart half april gezaaid, olievlas wordt in maart gezaaid. Beide soorten vlas vallen daarmee onder de vroege teelten om voldoende tijd voor de bemesting te hebben. Er wordt opgenomen op de lijst: vlas (olie-, vezel-).

b) Rettich, Rammenas en Vroege Pastinaak

Rettich, Rammenas en Vroege Pastinaak teelt moeten worden toegevoegd aan de lijst met vroege teelten vanwege hun vroege oogst (zie argument rustgewassen).

Reactie: Rettich wordt gezaaid in de maanden april, mei en juni. Rammenas word in de maanden half juni tot half augustus gezaaid. Deze vallen niet onder vroege teelten.

c) Minder losse gewassen

LTO Nederland heeft de volgende opmerkingen bij de lijst met 'gewassen vroege teelten'.

- Verzoek om specificaties te vermijden en overkoepelende categorieën te gebruiken: granen, peulvruchten, peen, prei, koolsoorten, bieten;
- Verzoek voor een uitsluiting van gewassen met minder dan 100 hectare teelt in Nederland;
- Verzoek om de lijst aan te vullen met:
 - o Teelten die bedekt worden om het kiemen te vervroegen;
 - o Alle zomer en wintergranen;
 - o Toevoegen van boomkwekerijgewassen en de meerjarige bloemisterijgewassen en de snij- en trekheesters (nu staan de vaste planten op de lijst);
 - o 'Echinacea' en 'Valeriaan' ontbreken in de lijst;
 - o Toevoegen van de gewassen vlas en hennep, hierbij verwijst LTO Nederland naar de reactie op deze Internetconsultatie van de vereniging 'Vlas en Hennep.NL'.
 - o Verzoek om de teelten 'lilie, dahlia, fresia, gladiool en zantedeschia' te vervangen door 'zomerbloeiers of, als dat niet specifiek genoeg is: 'in het voorjaar geplante bol- en knolgewassen in de sierteelt'. In dat geval kan 'voorjaarsbloeiers' vervangen worden door 'in het najaar geplante bol- en knolgewassen in de sierteelt'. Eventueel samen te vatte in: 'bol- en knolgewassen in die sierteelt'.
 - o Fruiteelt toe te voegen aan de lijst. Bij onvoldoende stikstof in het gewas worden minder vruchten gevormd. In de reguliere fruitteelt gebruikt men hiervoor kunstmeststof die snel opgenomen wordt. In de biologische teelt kan geen kunstmest worden ingezet waardoor eerder in het groeiseizoen drijfmest wordt ingezet. Ook in de gangbare fruitteelt zijn voorlopers op zoek naar

mogelijkheden om minder afhankelijk toe worden van kunstmest. De datum van 16 maart voor toediening van drijfmest is dan te laat.

Reactie: daar waar mogelijk zijn gewassen samengevoegd in categorieën. Dit is niet gebeurd als niet alle gewassen in een categorie tot een vroege teelt behoren.

- LTO en Cumela geven aan dat in bijlage IVC meerdere gewassen meerdere keren genoemd staan (bv suikerbieten). Ook zijn sommige gewassen onder een verzameling benoemd en individueel: bv wintergranen en wintertarwe, -gerst en -rogge. Het verdient aanbeveling dezelfde structuur als in bijlage IVD te hanteren (alfabetisch).

Reactie: de lijsten zijn waar relevant hierop aangepast. Voor vezelhenne geldt dat deze in april of mei gezaaid wordt – bemesting na 15 maart is daarmee geen belemmering. Deze komt daarmee niet op de lijst vroege teelten.

- VAVI reageert op het feit dat er in het CDM advies onderscheid gemaakt wordt tussen de verwerkingsdoelen van aardappelen. De vroegheidstyperingen in het officiële rassenregister in combinatie met het oogstmoment geven veel meer inzicht in de mate waarin en wanneer stikstof in de knol wordt opgenomen en vanuit het blad wordt gealloceerd.

Reactie: In het CDM advies zijn na de vraag van de akkerbouwsector 2 lijsten opgesteld: 1 met gewassen welke bemesting behoeven in de periode van 15 februari tot 1 maart en 1 met gewassen welke bemesting behoeven in de periode van 1 maart tot 15 maart. Deze lijsten zijn naderhand samengevoegd, waardoor het onderscheid in aardappelen overbodig is. Wij passen dit aan naar 'aardappelen'.

d) Bijlagen in een ministeriele regeling

Cumela merkt op bij de bijlagen IVC en IVD van het ontwerp Bal dat het handiger zou zijn om die in een regeling onder te brengen, zodat deze lijsten op basis van veranderende wetenschappelijke inzichten eenvoudiger en relatief snel zijn aan te passen.

Reactie: het Besluit activiteiten leefomgevingswet valt onder de Omgevingswet welke naar verwachting per 1 januari 2023 in werking treedt. De systematiek van de Omgevingswet is dat in zeer beperkte gevallen algemeen verbindende voorschriften op het niveau van een ministeriele regeling worden gesteld.

7 Geen betrekking op inhoud besluit

a) Zevende actieprogramma

- De NMV (Nederlandse melkvee vakbond) vindt dat de voorgenomen maatregelen uit het 7e AP in strijd zijn met het zorgvuldigheidsbeginsel doordat de economische en sociaaleconomische impact analyse en praktijktoets met nulmetingen ontbreken. Daarbij is het effect van de maatregelen op doelen van de Nitraatrichtlijn niet onderzocht en gemeten.
- deze regels een jaar doorschuiven door de onrust die nu heerst onder de boeren, geeft meer tijd om alles uit te leggen en de systemen op orde te maken. Laat de provincies eerst aan de slag gaan met stikstof in 2023.
- Te gedetailleerd
 - o Meer praktijkgericht..
 - o Meer contact met de praktijk
 - o Het valt ons op dat bij agrariërs als het ware met een vergrootglas gekeken wordt naar hoe een kikker in de sloot er bij zit en of je dan niet nog een meter verder de kant of moet blijven bij het spuiten, terwijl tegelijkertijd een burger met een olie lekkende diesel-auto van 40 jaar oud, puur voor de hobby elke dag een rondje rijdt langs dezelfde sloot. De diesel krijgt een vrijstelling van belasting, de boer moet wel op eigen kosten allerlei maatregelen nemen. Het is niet meer uit te leggen. Het is niet meer redelijk. Voor € 35 naar Barcelona vliegen omdat daar geen enkele milieuheffing of zelfs maar BTW op de kerosine zit en tegelijkertijd hier bedrijven opdoeken vanwege de

stikstofuitstoot. Het draagvlak is weg. Dus ga eerst eens de balken in andere industrieën aanpakken voordat we naar nog kleinere splinters bij de boer gaan zoeken.

- Het is (alweer) een enorme uitbreiding van regels en controles daarop, en met minimaal effect. Hou het simpel en praktisch, ga het huidige systeem finetunen waar nodig maar creëer niet weer iets heel nieuws met alle problemen van dien.
- Geen regels er bij maar veel minder regels zou het moeten zijn. De vinger die jullie bij het LNV in de pap willen hebben met wat we doen wordt steeds groter en groter en daarmee gaan steeds verder en verder de hakken in het zand klei löss of veen van de boeren.

Reactie: Nederland is verplicht de maatregelen uit het zevende actieprogramma te implementeren in wet- en regelgeving. Er is geen mogelijkheid om de maatregelen uit te stellen of aan te passen.

- De 1:3 rotatie dient niet eerder te worden ingevoerd dan dat de 1:4 rotatie is geëvalueerd.

Reactie: de 1:3 rotatie maakt geen onderdeel uit van dit besluit.

- LTO ziet dat bij de vertaling van het 7e APN naar nationale wet- en regelgeving (concreet: deze internetconsultatie) ongewenste en niet-effectieve ge- en verboden gaan komen, maar we zien het op korte termijn niet gebeuren dat er wetten en regels worden geschrapt. Dit toekomstbeeld versterkt in onze optiek helaas de term 'kalenderlandbouw'. Graag gaat LTO Nederland met het ministerie van LNV in gesprek over het schrappen van overbodige wet- en regelgeving.

Reactie: Nederland is verplicht de maatregelen uit het zevende actieprogramma in te voeren, inclusief de data die hierin zijn genoemd.

- LTO Nederland wijst verder op de teksten uit het Integraal Afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK). Daarin staat geschreven dat "voorafgaand aan de vaststelling van het zevende actieprogramma heeft veelvuldig overleg met belangenorganisaties plaatsgevonden". LTO Nederland constateert echter dat het ministerie van LNV in tegenstelling tot eerdere actieprogramma's betreffende de Nitraatrichtlijn minder ruimte heeft genomen om dit in afstemming te doen met de sector. Daarnaast betreurt LTO Nederland het dat voorafgaand aan de publicatie van het 7e AP geen economische doorrekening heeft plaatsgevonden en geen politiek debat in de Tweede Kamer. Tot publicatie van het eerste concept 7e APN hebben de volksvertegenwoordigers in de Tweede Kamer geen kans gehad om te debatteren over de politieke, economische en maatschappelijke consequenties van de hoofdlijnen die het ministerie voor ogen had voor het 7e APN. Nu heeft dit hele proces (internetconsultatie, debat) in slechts drie-en-een-halve maand plaatsgevonden. LTO Nederland betreurt deze gang van zaken, zoals ook eerder kenbaar gemaakt.

Reactie: het concept van het zevende actieprogramma is op 6 september 2021 naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstuk 33 037, nr. 399). Dit ontwerp is opengesteld voor internetconsultatie en hierop zijn ca. 3650 zienswijzen ontvangen. De inhoud van de zienswijzen heeft op onderdelen geleid tot aanpassingen in het 7e AP. Parallel aan de internetconsultatie is overleg gevoerd met een aantal sectororganisaties (met name LTO Nederland en NAJK, als vertegenwoordigers van een bredere groep sectorpartijen en BO Akkerbouw) over de maatregelen en mogelijke aanpassingen daarin. Het ontwerp is op 15 september 2021 met de Tweede Kamer besproken, waarna op 11 november jl. diverse moties zijn aangenomen waarmee de Tweede Kamer heeft verzocht om aanpassing van maatregelen die waren opgenomen in het ontwerp 7e AP. Ook heb ik diverse aanvullende studies en adviezen gevraagd en ontvangen over het ontwerp 7e AP, namelijk een addendum op de milieueffectrapportage (bijlage 3), een aanvullende analyse naar mogelijke maatregelen voor de oppervlaktewaterkwaliteit

(bijlage 4) en het advies van de Commissie voor de m.e.r. (bijlage 5). Al deze zaken hebben geleid tot aanpassingen in het maatregelenpakket zoals dat was opgenomen in het ontwerp 7e AP.

b) **Relatie met maatwerkplan**

- Daarnaast merkt LTO Nederland op dat vanaf 2021 op initiatief van LTO Nederland, NAJK, NAV, POV, Cumela Nederland, BO Akkerbouw, NZO en Rabobank wordt samengewerkt aan een maatwerkplan, als effectief, haalbaar en betaalbaar alternatief voor het 7e APN. Om doelen rondom grond- en oppervlaktewaterkwaliteit te behalen moet bodem, gewas en het ondernemerschap en vakmanschap van de boer en tuinder centraal worden gesteld. Daarbij moeten de meest effectieve maatregelen op de meest zinnige plek worden genomen, en krijgen ondernemers een keuzemogelijkheid tussen generiek beleid of maatwerk. Deze maatwerkplan wordt uitgewerkt met betrokkenheid vanuit onder andere het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), Unie van Waterschappen (UvW), Interprovinciaal Overleg (IPO), Nutriënten Management Instituut (NMI), Louis Bolk Instituut en Wageningen University and Research (WUR). De minister van LNV heeft in de Kamerbrief van 26 november 2021 aangegeven positief te zijn over deze maatwerkplan. LTO Nederland merkt op dat in voorliggende internetconsultatie de termen "maatwerkregel" en/of "maatwerkvoorschrift" worden gebruikt, welke voorkomen uit het Bal. Na ambtelijke afstemming met het ministerie van LNV blijkt dat de termen "maatwerkregel" en/of "maatwerkvoorschrift" niet verward moeten worden met maatwerkplan zoals momenteel wordt uitgewerkt door genoemde partijen in het kader van het 7e APN. LTO Nederland stelt via deze internetconsultatie heel duidelijk dat het Cumela geeft aan dat zij in paragraaf 3.1 van de Nota van Toelichting van beide wijzigingsbesluiten een beschrijving en berekening van de effecten voor het bedrijfsleven missen dat het grootste deel van de onderhavige werkzaamheden uitvoert, nl. van de cumelasector. De verkorting van de bemestingsperiode leidt bij deze bedrijven tot een hogere piek in de bemestingswerkzaamheden. Dit kan ertoe leiden dat bedrijven genoodzaakt zijn veel overuren te maken (wat vanuit sociaal oogpunt en voor het behouden van schaars personeel onwenselijk is), dan wel een extra bemester aan te schaffen. Deze extra bemester kan echter niet volledig worden ingezet, waardoor de terugverdien capaciteit van de bemesters daalt en uiteindelijk innovaties langzamer ingevoerd kunnen worden. Wij zijn graag bereid om in samenwerking met het ministerie de effecten voor de cumelabedrijven nader in kaart te brengen en financieel te onderbouwen.
- is dat de maatwerkplan die nu publiek-privaat ontwikkeld wordt in het kader van het 7e APN een alternatief moet kunnen bieden voor de generieke maatregelen rondom (met betrekking op deze internetconsultatie) het inkorten van de uitrijperiode voor dierlijke mest en het opnemen van een rustgewas in het bouwplan. Belemmeringen hiertoe voortkomend uit voorliggende wijzigingen in het ontwerpbesluit zijn dan ook voor LTO Nederland onwenselijk.
- NAV: Bepaling maatwerkregels: het is ons niet duidelijk waarom in dit besluit staat dat de in samenwerking tussen het Ministerie van LNV en de sectorpartijen ontwikkelde maatwerkplan hier niet van toepassing is. De maatwerkplan is juist bedoeld om met andere inspanningen eenzelfde of beter resultaat te bereiken.

Reactie: deze besluiten implementeren een deel van de maatregelen uit het 7e AP. Deze besluiten zien alleen op de wijziging van uitrijddata van mest en op de introductie van de verplichting tot 1:4 rotatie met rustgewassen. In dat verband worden er nieuwe voorschriften gesteld en wordt de bevoegdheid opgenomen voor de minister van LNV om op het niveau van een ministeriële regeling vroege teelten en rustgewassen aan te wijzen. Andere onderwerpen kunnen op basis van dit ontwerpbesluit niet geregeld worden.

c) Relatie besluit en klimaatverandering

In het ontwerpbesluit Besluit gebruik Meststoffen wordt aangegeven dat tijdens het rooien van een gewas de bodem sterk verstoord wordt, waardoor de afbraak van organische stof wordt versneld. Het verplichten van een rustgewas in de rotatie vermindert het toepassen van rooigewassen, dat kan leiden tot de opslag van meer koolstof. Aangegeven wordt dat door de vastlegging van koolstof daarmee tevens een bijdrage wordt geleverd aan het tegen gaan van klimaatverandering.

- Hoort klimaatverandering in dit ontwerpbesluit dat gaat over het gebruik van meststoffen en besluit activiteiten leefomgeving?
- Kan regelgeving omtrent klimaatverandering in dit (ontwerp)besluit worden geregeld?

Reactie: dit besluit implementeert maatregelen uit het 7e AP. In het 7e AP wordt een integraal beleid gevoerd waarmee niet alleen waterkwaliteit-, maar ook klimaat- en bodemdoelstellingen worden gerealiseerd.

d) Alternatieven

- LTO Nederland daagt het ministerie van LNV uit om met de sector na te denken om bedrijven die naast de wettelijke eisen ook bovenwettelijke zaken vastleggen een ontheffing te geven op voorschriften uit voorliggende aanscherpingen in het Bgm/Bal. Denk bijvoorbeeld aan het kunnen aantonen via een app (of middels het Bedrijfsmanagementsysteem) dat niet langer dan bijvoorbeeld x-aantal dagen vóór zaaien een bemesting heeft plaatsgevonden. Dit geldt op een andere manier ook voor de biologische landbouw, want die heeft immers al eigen strengere mest regelgeving en werkt met een eigen biologisch systeem met intensievere controles en minder input, waarbij de verplichte biologische meststoffen schaars zijn. Daardoor is er al vanzelf veel minder milieu impact en meer controle en kunnen biologische bedrijven buiten de meldplicht blijven voor biologische drijfmest bemesting.
 - o Om uitspoeling te voorkomen zou u de maximale giften mest / kunstmest per keer kunnen beperken, zodat de totale hoeveelheid mest/ kunstmest blijft bestaan. Dit om te voorkomen dat de planten een tekort krijgen van meststoffen.
 - o Het ontbreekt vooral in het belonen van de first-movers die in dure nieuwe precisie bemestingstechnieken hebben geïnvesteerd om daarmee de teeltvrijezone te minimaliseren. Daarnaast zou er een veel grotere ruimte dienen te komen voor akkerbouw op klei/zavel voor fosfaat om daarmee de kringloop te stimuleren. Zo is in het voorjaar ongeveer 35m³ drijfmest nodig, 70kg P en in het najaar nog een bouwplanbemesting met vaste mest en voor de omzetting van organisch materiaal. Een ruimte van 100kg plus gespreid over minimaal 2 kwartalen zou het gebruik van kunstmest terugbrengen, meer mineralen en tot slot organische stof toevoegen. Het fosfaat wordt vastgelegd en spoelt nagenoeg niet uit. Met de wereldwijde schaarse en eindige fosfaatbronnen is dit essentieel voor toekomstige voedselvoorziening en stimulering CO₂ opslag in bodem.
 - o Er wordt niets vermeld over de inzet van groenbemesters. Toch een essentiële fase bij het vastleggen van stikstof en het verhogen van het organische stof gehalte van de bodem.
- Ik denk dat de agrarische sector, al heel veel heeft verbeterd. De sloten zijn nu al veel schoner, dan dertig jaar terug. Wij willen zelf ook de uitspoeling voorkomen, dus daar doen we nu ook al heel veel tegen. Na bemesting wordt er altijd een groenbemester gezaaid.
- Nu is gebleken dat de aangescherpte gebruiksnormen (2014, gebaseerd op een rekenmodel) tot ver onder de gewasbehoefte niet leiden tot een verbeterde waterkwaliteit, maar wel tot grote schade en fraude, vind ik dat de stikstofgebruiksnormen hersteld moeten worden tot minimaal de gewasbehoefte. N.B. dit staat los van het gebruik van dierlijke mest. Het is goed dat er een 'heroverweging' is opgenomen in het actieplan; ik doe een dringend appel op u om dit snel en volledig te doen. Zoals het nu is lijden de brave boeren en zijn ze zwaar gefrustreerd.
- Complete herziening van het plan, waarin de problematiek evenredig wordt gedragen door alle sectoren die, het zij direct dan wel indirect, een bijdrage leveren aan de

problematiek. Wij ervaren dat de Nederlandse overheid eenzijdig de verplichtingen voortvloeiende uit Europese wetgeving hanteert, met als gevolg dat de Nederland het beginsel "De vervuiler betaalt" schendt. Gezien er tot op het heden nimmer de milieueffecten van de exploitatie van de gaswinning van het Groningenveld in kaart zijn gebracht. Handelt niet uw niet conform de Europese rechten. En mede door het doorvoeren van de zevende actieprogramma Nitraatrichtlijn én niet vanuit Europa een verplichte aanvulling zijn de consequentie tot het behalen van de omschreven doel in het ontwerpbesluit voor de akkerbouwers en veehouders boven op het Groningenveld

- Wil je daadwerkelijk wat aan de uitspoeling van de meststoffen in het grondwater doen, pak de veroorzakers dan eens een keer aan.

Reactie: deze besluiten implementeren een deel van de maatregelen uit het 7e AP. Deze besluiten zien alleen op de wijziging van uitrijddata van mest en op de introductie van de verplichting tot 1:4 rotatie met rustgewassen. In dat verband worden er nieuwe voorschriften gesteld en wordt de bevoegdheid opgenomen voor de minister van LNV om op het niveau van een ministeriële regeling vroege teelten en rustgewassen aan te wijzen. Andere onderwerpen kunnen op basis van dit ontwerpbesluit niet geregeld worden.

e) Reacties op bufferstroken

- Indien u overgaat tot bemestingsvrije en gewasbeschermingsvrije stroken van 100 tot 250 meter langs beekjes, dan wordt deze grond feitelijk ongeschikt voor land- of tuinbouw. Immers: als je een gewas geen voeding kan geven of kan beschermen zal er geen opbrengst gegenereerd kunnen worden. Met andere woorden: dan kunnen we niet meer van landbouwgrond spreken maar wordt het natuur. Dit is een enorme verliespost. Op mijn eigen bedrijf is dit, afhankelijk van hoe dit wordt uitgevoerd, tot 70% van mijn oppervlakte. Kortom: dat betekent mijn faillissement. Ik verwacht daarom dat er direct een regeling komt waar deze grote schade mee kan worden gecompenseerd. Extra pijnlijk is dat er geen wetenschappelijke onderbouwing lijkt te zijn voor deze maatregel.
- Persoonlijk doet het me ook zeer dat dit veelal typische bolle akkers, ons cultuurhistorisch landschap.

Reactie: bufferstroken zijn wel onderdeel van het zevende actieprogramma, maar maken geen onderdeel uit van dit besluit.

f) Reacties op wintergewassen/vanggewassen

- Oogstdatum 1 oktober voor suikerbieten en aardappelen zal voor mij en mijn collega's zeer ernstige gevolgen hebben. Immers de gewassen zijn nog niet uitgegroeid en nemen in veel gevallen nog veel N op. Dus een fors lagere opbrengst terwijl de input vrijwel gelijk blijft. Financieel kan deze disbalans in input/output niet gedragen worden door onze bedrijven. Daarnaast leveren we veel aan coöperaties die hun grondstofvoorziening niet kunnen borgen en op het managen van de bulk aan grondstoffen rond oktober zijn ze niet ingericht. Coöperaties zijn verlengstukken van het boerenerf en daarmee komen de lagere en wellicht negatieve rendementen ook te liggen op het boerenerf. Gecombineerd zie ik het sturen op rustgewassen, mits goed beoordeeld (Crop Rotation index) als een haalbaar en goed instrument, maar laat de rooivuchten tot optimaal uitgroeien daar deze ook in het najaar nog N opnemen en opbrengst genereren voor de agro kolom.
- Bieten wortelen diep en beperken op deze wijze de uitspoeling van meststoffen tot een minimum
- Geen restricties op het telen van gewassen in de periode 1 september tot en met 1 maart. Alle gewassen die dan nog op het land staan laten geen N achter
- Wanneer ik 1 oktober groenbemester moet zaaien op al mijn gronden heb ik geen opbrengst bieten die ik in januari lever kunnen 1 oktober niet gerooid zijn niet zo lang bewaarbaar zet meel aardappelen die ik in Januari moet leveren mag ik 20 augustus al gaan doodspuiten. 3 weken afsterven en dan nog 3 weken tijd op te rooien en groenbemester zaaien

- Ook is het belangrijk dat de teelt van suikerbieten, zetmeel- en consumptieaardappelen aangemerkt gaan worden als winterteelt, zodat we deze teelten in de herfst kunnen gaan oogsten. Dan kunnen de gewassen de stikstof volledig benutten om tot een goede opbrengst te komen, met een daarbij behorende goede kwaliteit, welke onze afnemers eisen. Ik ga er van uit dat de overheid niet in staat is om onze te vroeg afgeslachte gewassen tegen een marktconforme prijs op te kopen en daarna ook af te voeren naar een nader te bepalen afvalverwerker of biovergister? Er is dus nog veel werk aan de winkel en de tijd dringt. Komt er geen duidelijkheid binnenkort dan moeten we gewoon verder zoals afgelopen jaren, wellicht zonder inkomenssteun uit het GLB. Maar als het zo door gaat met de hoeveelheid eisen is de gehele GLB-inkomenssteun toch slechts een kleine fooi voor de hetgeen waaraan we moeten voldoen.
- Landbouw is geen kalender werk. Vanggewas verplichting na oogst prima, maar je kan niet eerder rooien dan het hoofdgewas er aan toe is (en de weersomstandigheden en capaciteit van oogstmachines).
- Consumptieaardappelen zouden in alle gevallen als wintergewassen getypeerd moeten worden, en niet alleen late rassen. In aardappelen wordt bij de afrijping stikstof vanuit het blad in de knol vastgelegd. Na de oogst is de reststikstof in de bodem daardoor laag.
- ik deel de opmerking /visie van cosun. met de opmerking ,, , totaal niet in de praktijk toe te passen. weer een totaal overbodige strenge norm.
- Cosun ondersteunt het advies van de CDM is om suikerbieten, cichorei en late aardappelen als wintergewassen aan te merken. In het CDM-advies wordt onderscheid gemaakt tussen de verwerkingsdoelen van aardappelen. De vroegheidstyperingen, in combinatie met het oogstmoment geven veel meer inzicht in de mate waarin en wanneer stikstof in de knol wordt opgenomen en vanuit het blad wordt gealloceerd. Aardappelen, in ieder geval die na 1 oktober geoogst worden, moeten gezien worden als wintergewassen, onafhankelijk van het verwerkingsdoel.
- Aardappelen en Suikerbieten zouden onder wintergewassen moeten vallen en laten geen reststikstof achter
- Consumptie aardappelen moet in alle gevallen tot een wintergewas behoren, na de oogst van aardappelen is de reststikstof laag in de grond.
- Zetmeelaardappelen zouden in alle gevallen als wintergewassen getypeerd moeten worden, en niet alleen late rassen. In aardappelen wordt bij de afrijping stikstof vanuit het blad in de knol vastgelegd. Na de oogst is de reststikstof in de bodem daardoor laag.
- Nadeel bij ons bedrijf bij late oogst is dat bijna geen groenbemester mogelijk is na suikerbieten omdat wij deze percelen weer preiplanten zaaien vanaf 20 25 februari jaar er op.
- De gewaslijsten met winter groenten zouden eigenlijk nu ook bekend moeten zijn omdat dit wel belangrijk is voor grond volgend jaar. met iets kunnen afstemmen met verhuurders.
- Het verplichten tot vroeg oogsten moet niet worden opgenomen in dit programma. Immers er wordt gewerkt met de natuur. Een voorbeeld: het is heel goed denkbaar dat er een natte oktober is en een relatief droge november. Op basis van de oogstverplichting voor 1 november zal een boer met geknoei en schade aan het land de oogst voor 1 november binnen moeten hebben gehaald, terwijl in dat geval wachten de betere optie is. Waarschijnlijk zal dan de overheid gevraagd worden om een uitzondering. Hier wordt mankracht van ambtenaren aan besteed om de beslissing formeel te maken en mee te delen aan de sector, terwijl elke boer heel goed die beslissing zelf had kunnen nemen.
- Hakvruchten, zoals aardappelen bestaan er in vele soorten en maten. Vroege rassen worden in juli al geoogst, pootgoed in augustus en sommige zetmeel rassen pas in oktober of zelfs november. Die kan je niet als een groep behandelen.
- lijst winterteelten verzoek ik u om deze pas te laten ingaan per 1 januari 2024. In augustus / september worden al bouwplannen gemaakt voor het volgende jaar en contracten gesloten.
- lijsten van gewassen van het 7e Actieprogramma zijn nog niet allemaal ter consultatie vrijgegeven en de rekentool voor het nieuwe GLB is nog niet in detail gereed terwijl er

klaarblijkelijk voor 1 december al een en ander aangemeld moet worden. Ik weet niet waarom het de rijksoverheid steeds niet lukt om het werk op tijd af te hebben maar ik verwacht zomaar dat de overheid/NVWA straks geen boodschap zal hebben aan mijn argumenten dat de loonwerker nog geen tijd had, de fritesfabriek niet alles tegelijk kan verwerken of, sterker nog, de natuur (rijpheid van producten) er nog niet klaar voor was om voor 1 oktober te oogsten

- De Vereniging van de Nederlandse Groenten- en Fruitverwerkende Industrie (VIGEF), GroentenFruit Huis (GFH), De Stichting Teelt Overleg Groenten (TOG), de Nederlandse Vereniging voor Zetmeel Fabrikanten (NVZ), en de Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI) betreuren het niet openbaar zijn van de andere lijsten. Hierdoor kunnen bouwplannen niet gerealiseerd worden. Contracten worden nu afgesloten.
- LTO Nederland vindt het onwenselijk dat de gewaslijsten van de vanggewassen, winterteelten en stikstofbehoefteige gewassen nog op zich laten wachten en enkel de uitwerking van de vroege teelten en rustgewassen wordt geconsulteerd. Hierdoor is er voor een belangrijk deel nog steeds onzekerheid over waar welke gewassen onder vallen, terwijl het 7e APN (met daarin opgenomen deze gewaslijsten) per 1 januari 2023 in zal gaan. De overheid gaat totaal voorbij aan het feit dat ondernemers op dit moment al bezig zijn om bouwplannen op te stellen en contracten af te sluiten voor 2023. Doordat het vaststellen van alle gewaslijsten steeds maar weer uitgesteld wordt door LNV blijven ondernemers en afnemers in grote onzekerheid zitten. Dit is voor LTO Nederland onwenselijk.
- Ik weet nu nog niet of we vanaf 1 oktober 2023 nog iets kunnen oogsten. Ik heb dan bloemkool en prei wat doorgaat t/m april.
- Is ook in beeld wat deze maatregel voor (financieel) effect zal hebben op de verwerkende industrie zoals zetmeelaardappelen en suikerbieten en wat voor (financieel) effect het daarmee vanzelfsprekend heeft op de landbouwers met deze gewassen in het bouwplan?

Reactie: Winterteelten en vanggewassen maken wel onderdeel uit van het zevende actieprogramma, maar zijn geen onderdeel van dit besluit.

g) Overig

- Er wordt nu, op hogere gronden, onderzoek gedaan in bodemvocht wat gecentrifugeerd wordt. Dit is niet correct, het zou het grondwater moeten zijn.
- Door sterke daling fosfaatquotum (wijziging naar PACI2 methodiek) en de dikwijls zeer ongelukkige N/P verhouding in dierlijke mest en compost werkt de Rijksoverheid de door haar nagestreefde circulaire landbouw sterk tegen. Als boer word je gedwongen extra kunstmest aan te kopen. Bovendien komt een gevaarlijke ondergrens in zicht als het gaat over optimale voedselproductie in een van de meest vruchtbare delta's ter wereld. Het Rijk doet aan one-issue beleid door alleen te letten op milieu en niet op voedselvoorziening. Een goed beleidsvoorbereidend onderzoek heeft kennelijk ontbroken?